

Καὶ κάποιος ἐφώναξε

Ἔτσι φαίνεται

Ὅποιος στέκεται τὰ βρόδια μὲ τὴ Δρόμα,

Μὰ ἡ Δρόμα δὲν κείραξε

Ἀνθρώπο ἀπειροχρῆν.

Συμὰ τῆς τῆς κοίτης

Μπορεῖ κανεὶς σο βούλεται

Καποὺς γλυκώτρωντας. —

Τὴ Δρόμα δόξασα

Τὴ μητέρα τῶν λαφῶν, τὴ μυρωδάτη,

Ποῦ τῆς γῆς τὸ γέννημα

Γέβεται ἀκόλιαστα.

(Μετὰφραση ἀπὸ τὸ Σανοκριτικό)

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΟΔΙΕΣ

Μαργαρίτα Στέφα. — Γρ. Ξενοπούλου. — Ἀθήναι.

Ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» δὲν εἶναι καινούριο βιβλίο. Πρωτοβγήκε στὰ 1893 στὴν Εἰκονογραφημένη Ἑστία. Καὶ γιὰ νὰ τὸ κρίνη κανεὶς φωτεινὰ καὶ πλείρια θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ζετᾷσῃ ὄχι ξεμοναχιασμένο καὶ χωριστὸ μὰ μαζὶ μὲ τὴ φιλολογία τοῦ καιροῦ του, μὲ τίς ἰδέες καὶ τοὺς τύπους καὶ τὴ γλώσσα ποὺ συμπλάθανε τὸ γούστο κείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁμολογῶ πὺς δὲν ἔχω διαβάσει τὰ βιβλία ποὺ γραφόντανε τότε καὶ ποὺ μόλις τὰ ὀνόματά τους ἔχω ξακουστά. Μὰ συμπεραίνοντας ἀπὸ τὴν κριτικὴ ποὺ εἶχε γράψῃ ὁ Ἀργύρης Ἑσταλιώτης ἴσια ἴσια γιὰ τὴ «Μαργαρίτα Στέφα», ἡ φιλολογία μας — τουλάχιστον τὰ ρομάντσα — εἶταν ἀκόμα τότε βουτηγμένη πατόκορφα στὰ ρομαντικὰ βαλτονερία. Ἔταν ὅμως καὶ κλασικὴ στὴ μορφή της καὶ ἴσως μάλιστα στὴν ἐσώτερη ψυχὴ της. Γιατὶ τὸ συνταίριασμα τοῦτο τοῦ κλασικοῦ μὲ τὸ ρομαντικὸ δὲν εἶναι τόσο ἀνάποδο καὶ ἀναπάντεχο ποὺ θὰ τὸ λογάριζε κανεὶς ἀνεξέταστα. Μπορεῖ μάλιστα ν' ἀποδειχθῇ πὺς ὁ Ρουσσώ καὶ οἱ νομοθέτες τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 89 καὶ τὰ ἀναρχικὰ ματοκυλίσματα τῆς Τρομάρας εἶναι ἡ κείς ἀτοπον ἀπαγωγή τοῦ γαλλικοῦ κλασικισμοῦ τοῦ 17ου αἰῶνα καὶ ἡ ἐξακολουθήση τῆς πολεμικῆς φιλο-

λογίας τῶν Ἐγκυκλοπαιδικῶν ποὺ ἂν καὶ ἐξωτερικὰ εἰκονοκλαστικὴ — κίβλας ρομαντικὴ κάποτε — κατὰ βάθος ζοῦσε ἀκόμα μὲ τὰ δόγματα καὶ τίς ἀρχὲς καὶ τὸ μηχανισμό τῆς κλασικῆς Ἐπανάστασης.

Μὲ παραστρέψα. Ἐνα γυρίζω στὴ Ζακυνθία μας. Εἶναι καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ρομάντσα ποὺ χωρίστηκαν ἀπὸ τὴ στέγνῃ παραδόση γιὰ νὰ πάνε νὰ βροῦνε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τὸ χῶρισμα ὡς τότε δὲν εἶνε ξεκομμένο καὶ μὲ δύναμὴ χτυπητὴ. Κάποια δειλία μεταβατικὴ, κάτι ἀναποφάσιστο καὶ μιὰ διχόγνωμη ἀμαντοσύνη στενοχωρεῖ τὸ συγγραφεὶ στὸν καινούριο του δρόμο. Εἶναι ἀπραγος ἀκόμα καὶ φοβάται νὰ κοιτάξῃ κατὰματα. Κοντοστίκεται καὶ μάλιστα κάποτε κάνει νὰ γυρίσῃ πίσω. Αὐτὸ φανερώνεται ἀρκετὰ στὴν ὑπόθεσιν ποὺ εἶναι βγαλμένη ἀπὸ τὰ παλιὰ καὶ τριμένα καλοῦπια, μὰ παρὰ πάνω ἀπ' ὅλα στὴ γλώσσα ποὺ ἂν καὶ ζωντανὴ καὶ ζουμερὴ στὴν κουβένταν σταφιδιαζεὶ καὶ ξυλοτριζεὶ καὶ ξεροκομπιάζει στὸ δηγηματικὸ μέρος. Ὁ ἴδιος ὁ κ. Ξενοπούλος μὰς τὸ λέει στὸν Πρόλογόν του πὺς χρειάζεται κανεὶς σήμερα νὰ μεταφράξῃ διαβάζοντας τὴν ἰλεεινὴ ὑπερκαθαρεύσα ποὺ γράφηκε ἡ «Μαργαρίτα Στέφα». Δὲν ἔχει ἄδικο. Κ' εἶναι αὐτὸ λυπηρὸ γιατί θὰ τὸ σκοτώσῃ τὸ βιβλίο καὶ γιατί τὸ βιβλίο ἔχει ἀξία μ' ὅλες του τίς νεανικὲς ἢ κλασικὲς ἀμαρτίες. Ὁ κ. Ξενοπούλος ξέρει νὰ ζωντανεύῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ξέρει μὲ ποιὸ μάτι νὰ τοὺς κοιτάξῃ. Οἱ περισσότεροὶ χαρακτήρες του καὶ ὅλες του σκεδὸν οἱ εἰκόνες εἶναι μελέτες καὶ ἀντιφεγγιὲς τῆς χεροπιαστῆς ζωῆς. Μὲ μιὰ ματιὰ συναρπάζει κάτι ποὺ περνᾷ — κίνημα, φαινογνῶμια, χρῶμα, τοποθεσία, μυρωδιὰ, κουβένταν, ζουγραφικὸ περιστατικὸν — καὶ ἐπειδὴ τὸ θυμάται πιστὰ καὶ τεχνικὰ τὸ ξεϊστορεῖ, βγάζει ἀπὸ αὐτὸ τύπους οὐσιαστικούς ἢ σκηνὲς τοπικὲς ποὺ ξηγοῦν τὸν ὄργανισμό τῆς κοινωνίας καὶ τὴν ξεχωριστὴν ψυχολογίαν τοῦ νησιοῦ ποὺ περιγράφει. Καὶ τὸ βιβλίο εἶναι παρὰ πάνω ἠθογραφικὸ παρὰ ψυχολογικόν. Γι' αὐτὸ τὸ διαβάσμα του, ἂν καὶ μὰς διασκεδαζεὶ καὶ μὰς ἀποτραβᾷ, δὲ μὰς φέρνει ὅμως νὰ βαθύνουμε τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς καταλάβουμε πιὸ μέσα καὶ πιὸ ξεδιαλυτά. Κάτι ρηχὸ καὶ λεύτερο, γοργὸ καὶ ἀσυγκράτητο μὰς συναπαρνεὶ ὀλοένα καὶ δὲ μὰς ἀφίνει νὰ πολυσταθοῦμε καὶ νὰ χαθοῦμε σὲ λογιζομὸς.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαιτήσῃ ὡς τότε ρομάντσο μεστὸ ἀπὸ τεχνίτη 25 χρονῶν. Ἔτσι ποὺ στέκεται ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» εἶναι βιβλίο ποὺ ἀνοι-

ξε σερὰ καὶ ποὺ συγγενεὺει μὲ τὰ ζωντανὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς ἠθογραφίας. Ἔχω διαβάσει ἄλλα πολὺ ἀνώτερα μὰ εἶναι θαρρῶ δικιο νὰ τιμήσουμε τὸν ζωμάχο ποὺ ἀρπάξε πρώτος τὸ τσαπὶ νὰ σκεπῆ, τὸ λημμοσημένον χωράφι.

Τὰ Ἠλύσια.

Δὲν ξέρω ἂν ὀριμίζω ἀκόμα στὰ Ἠλύσια τὰ χρυσὰ ρομάντσα τῶν Ἑσπερίδων. Καμιά μὲρα σὺν ἔχω καιρὸ θὰ πάω νὰ δῶ καὶ θὰ σὲς μνησῶ. Γιὰ τὴν ὥρα μὰς στέλνουνε μεταφράσεις ἀπὸ καὶ. Ἐλόγου μου θὰ προτιμοῦσα τὰ δροσερὰ μῆλα. Τὸ ἴδιο θαρρῶ πὺς συλλογιέται στὰ φυλλοκάρδια του καὶ ὁ φίλος μου Νιρβάνας. Ἄς δοῦμε καὶ τὸ γιατί.

Ἀρκετὲς μὰς πλημμύρησαν ὡς τὰ τώρα μεταφράσεις. Δὲ λέω πὺς δὲν ἔχουν τὸ καλὸ τους. Μὰ σὺν καὶ ὅλα τὰ καλὰ εἶναι καὶ αὐτὸ μερικὸ καὶ μέτριον. Τί μποροῦμε νὰ μάθουμε σήμερα μὲ τὰ πολλὰ μεταφράσματα τὰ βγαλμένα μὲ τόσο ζῆλο ἀπ' ὅλα τὰ ξεροπήγαδα τῆς οἰκολογίας τῶν αἰῶνων; Οὔτε τὸ δέκατο ἀπὸ κείνα ποὺ θὰ μάθουμε μεταφράζοντας τὸν ἑαυτὸ μας, τὴ δική μας ψυχὴ. Βοηθοῦν τὰ ξένα; Συχνὰ. Μὰ ξεστράτωνουνε κάποτε. Πρέπει νὰ ξέρη κανεὶς τί καὶ πότε καὶ πὺς νὰ μεταφράσῃ. Νομίζω πὺς ἡ μεταφραστικὴ ὑπερτροφία ζημιώνει τὴ σημερινὴ Ρωμιοσύνη. Μὰ τὸ ζήτημα θὰ μ' ἐσέρνε μακριὰ καὶ προτιμῶ νὰ μὴν τὸ ζετᾷσω ἐδῶ καταβαθὰ. Κ' ἔπειτα ὅσοι ρωμιοὶ διαβάζονε — καὶ εἶναι λίγοι — σκεδὸν πάντα ξέρουν καὶ ξένη γλώσσα καὶ μποροῦν νὰ γνωρίσουν τίς ἄλλες φιλολογίες ἢ στὸ πρωτότυπο ἢ σὲ ξένες μεταφράσεις ἑτοιμὲς καὶ χρῆστοτεχνικῆς.

Καὶ τουλάχιστον νὰ εἶταν γραμμένα τὰ Ἠλύσια σὲ γλώσσα τῆς ἀνθρωπικῆς! Τὰ περισσότερα μεταφράσματα εἶναι στρεβλωμένα ἀπὸ μιὰ γλώσσα παρὰ δαλὴ, ἀνακλωμένη, ἀνυπόφορη. Ἐξαιρῶ τοῦ Νιρβάναν τὴν «Ἀπολογία» ποὺ γράφηκε σὲ κάπως ἑμαλωτέρη γλώσσα καὶ ποὺ διαβάζεται δίχως ἀγαναχτισμὸν.

Ξέρω πὺς ὁ Νιρβάνας ἂν καὶ καλὸς δημοτικιστὴς ἔχει τὴν ἰδέαν πὺς χρειάζομαστε τώρα μιὰ γλώσσα μεταβατικὴ γιὰ νὰ συνήθισῃ ὁ πολὺς κόσμος καὶ νὰ μὴν ξαφνίζεται μὲ τὰ τολμήματα τῆς ὀρθόδοξης δημοτικῆς. Ἴσως νὰ μὴν ἔχη καὶ ὅπως διόλου ἄδικο. Ἴσως νὰ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀλλοθωρίζουμε ποῦ καὶ ποῦ γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πὺς δὲν κοτζαζοῦμε πάντα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ*

(Πρόλογος τῆς δευτέρας ἐκδόσης)

Ὁ ἥλιος ἀνάτελνε τότες στὴ ζωὴ μου. Ἐνας ἥλιος μοῦ φαινότανε ἡ Ἑλλάδα ὅλη. Μοῦ φώτιζε ὁ ἥλιος τὴν ψυχὴ. Σὰ νὰ τὸν ἔβλεπα πρώτη φορὰ, ὅταν κατέβηκα στὴν Πόλη, στὰ Νησιά, στὴν Ἀθήνα. Κι ὡς τόσο τὸν ἔβλεπα καὶ ἀπὸ πρῶτα ἐκεῖνο τὸν ἥλιο, τὸν ἔβλεπα καλά. Εἶταν ὁ ἥλιος ποὺ γνώρισα στὴν Πόλῃ παιδί, ἕνας ἥλιος φρέσκος, ὄχι φλογισμένος, ὅπως τονε φαντάζονται πολλοὶ. Τὴν ἀνοιχτὴν, κάποτε καὶ τὸ καλοκαίρι, στὸ παλιὸ μας τὸ σπίτι

* Σημ. τοῦ Νουμά. Πολλοὶ φίλοι μὰς εἶγανε ζητήσεις ἀπὸ κοινὸ νὰ τυπώσουμε στὸ «Νουμά» τὸν ἔξοχο πρόλογόν τῆς Β' ἐκδόσης τοῦ «Ταξιδιοῦ». Νὰ ποῦ τὸ κάνουμε σήμερα γιὰ νὰ τὸν διαβάσουν καὶ ὅσοι δὲν ἔτυχε νὰ πᾶσιν ἀκόμα τὴν καινούριαν ἐκδόσιν.

τοῦ Γαλατᾶ, στὸ πέτρινον τὸ σπίτι, ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὰψηλὸ τὸ παραθύρι. πρῶτ' πρῶτ', τὸν ἔβλεπα τὸν ἥλιο στὸ Μπογάζι, τὸν ἔβλεπα στὰ κύματα μέσα νὰ μπαίνει, νὰ λούζεται στὰ νερὰ τὰ διαμαντένια, νὰ χρυσῶνι παρέκει τίς κορפוῦλες, καὶ κάποια παραξενὴν, μυρωδάτην, δροσάτην ἀπαχνιά ποὺ ἀνέβαινε ὡς ἐμένα μὲ τὸν ἀέρα τὸ βελουδένιο, μὲ παρέχυνε καὶ μὲ ξυπνοῦσε. Πρέπει κανεὶς νὰ ζῆσῃε στὰ μέρη μας ἀπὸ μικρὸς, γιὰ νὰ καταλάβῃ, γιὰ νὰ νοιώσῃ, γιὰ νὰ γαπήσῃ ὅλη τὴ γλύκα, ὅλο τὸ νόημα τὸ ἄγνωστο ἄλλου, ποὺ ἔχει τὸ ἀταίριαχτο καὶ ἀπλὸ ῥῆμα ξυπνωθῆ. Ναι, ξυπνᾷς καὶ χαίρεσαι ἀμέσως. Χαίρεσαι τὴ δημιουργίαν, τὴν ὑπαρξίν, χαίρεσαι τὸν οὐρανὸν ποὺ ἰδιοστιγμῆς, ἀμα φέξῃ, ὅλα τὰ πράματα σου τὰ ξεσκεπάζει, λὲς μάλιστα καὶ πρόθυμος σου τὰ φέρνει ὡς τὰ χεῖλια, σὺν ποτῆρι νερῷ, νὰ πιῆς καὶ νὰ νασάνῃς. Γίνεσαι καὶ σὺ δημιουργὸς, πᾶντες νὰ εἶσαι ἄτομο, χάνεσαι μέσα στὴν Πλάσῃ, ὅπως χάνεται στὰ κύματα τὸ κύμα, ὅπως χάνεται τὸ λούλουδο στὸν κάμπο. Στους ἄλλους τόπους ἀργεὶ νὰ ξημερώσῃς φιλάργερος ὁ οὐρανός, καὶ ἕνα ἕνα σου τὰ ξεφανερώνει, θολὰ κάποτε καὶ σκόθρα. Στὴν Ἀνατολή καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ μίαν ὅλα τὰ ξανοίγεις. Κοιτάζεις καὶ ἡ ματιὰ σου ἀρπάζει τὸν κόσμον ἀναπνέει καὶ ἀνα-

πνοή σου τὸν κόσμον ἀναπνέει. Κ' ἔτσι, θωρώντας τὸ θάμα τῆς παντοτινῆς μας φεγγεβολίας, ἔλεγα μέσα μου καὶ γὰ πὺς δὲ γίνεται, πὺς τὸ ἴδιο φῶς θὰ λάμπῃ καὶ στὸν ἄθροπο, ἀφοῦ λάμπει στὸν οὐρανόν. Τότες ὅμως κατάλαβα κάποιον πολὺ περίεργον γνώρισμα τοῦρανοῦ μας, δηλαδὴ πὺς δὲ φωτίζει καὶ πὺς δὲ φωτίζει ἀπὸ τὸ περίσσιο τὸ φῶς! Ναι, τέτοιος εἶναι ἀλήθεια ὁ οὐρανός ὁ δικός μας. Ὁ ἄλλος οὐρανός, ὁ οὐρανός τῆς Δύσης, φωτίζει περισσότερον, γιατί λιγώτερον φέγγει. Φέγγει λιγώτερον καὶ ἔτσι ἔχεις ἀνάγκη νὰ προσέχῃς, καὶ ἀμα προσέχεις, οὔτε μιστὴ ἀχτίδα δὲ σοῦ ξεφέβγει. Νὰ μὴν ξεχνῶμε κίβλας πὺς κάτι ἀχτιδοῦλες κρύφτουνται κάποτε καὶ σὲ κείνα τᾶποσκότιδα καὶ τᾶποφέγγια ποὺ δὲν εἶναι μήτε σκοτάδι μήτε φῶς. Θέλονε μὰτι γυμνασμένο εἰ ἀχτιδοῦλες, νὰ τίς δῆς. Ὁ οὐρανός μας δὲ μὰς γυμναζεὶ τὸ μάτι δὲ βλέπομε τίποτις, ἐπειδὴ τὰ βλέπομε ὅλα. Ἐτρεμε, λέει κάπου ἕνας ποιητῆς, ἔτρεμε μιὰ λαμπίτσα μονάχα, γιὰ νὰ δειξῃ ἀκόμη καλύτερα τὴ νύχταν τὴ βαθεῖαν ποὺ βασίλευε σὲ κείν τὸ μέρος. Τέτοιες λαμπίτσες ἐμεῖς δὲν ἀνάρτουμε. Δὲ μάθαμε νὰ παρατηροῦμε τὸ σκοτάδι τὴν καταχνιά δὲν τὴ συνορίζομαστε. Ποῖός θὰ πάῃ τώρα νὰ γυρίσῃ ἂν ἔξαφνα δὲ μισοφαίνεται,

τόν κόσμο. Μ' αὐτὰ εἶναι κομματικά, εἶναι τερτίπια περαστικά πού δὲν πρέπει νὰ δένουν τὸν τεχνίτη. Τῆς τέχνης ἡ ἀπαίτηση στέκει διαφορετική. Θέλει τὴ μορφή κανονισμένη κι ὀργανική. Τὸ λέμε συχνά, τὸ παραλέμε καὶ τὸ ξαναλέμε. Μ' ἀναρχὴ γλώσσα οὔτε δύναμη οὔτε ὕφος οὔτε ὁμορφιά.

Ἐλπίζω νὰ μὴν κακοφανῆ τοῦ Νιρβάνα ὁ ξάστερος τρόπος πού λέω ἐδῶ τῆ γνώμη μου. Κρίμα νὰ μὴν μπορῶ νὰ κατεβῶ πάλι στὸ Φάληρο τὴν ὥρα πού τὸ βκσίλεμα ξεψυχᾷ στὸ περιγιάλι κι ἀντιφεγγίζει πέρα στὶς ράχες τοῦ πολυγλαυκοῦ Ἰμητοῦ—κρίμα, γιατί θὰ μοῦ δίνουνταν ἔτσι νὰ κουβεντιάσω ξανά μαζί του γιὰ τὸ μυστηριώδες αὐτὸ γλωσσικὸ ζήτημα καθὼς κι ἄλλοτε τὰ λέγαμε καθισμένοι δίπλα στὴν ἀμμουδιά. Μπορεῖ καὶ πάλι νὰ μὴ συμφωνήσουμε μὰ θὰ χαμογελοῦσαμε μὲ κάποια ξεχωριστὴ καὶ καλοσυνεμένη εἰρωνία γιὰ τὸ ἀλλόκοτο κείνο πείσμα τῆς ζωῆς πού ποτὲ δὲ μοιάζει: κι ὅμως εἶναι πάντοτε ἴδια.

Karachi, 18 τοῦ Μᾶη 1906.

ΕΡΜΟΝΑΣ

LANGEWELLE

Στοὺς ρομαντικούς νεανίας

Θυμᾶσαι, κλαίγαμε κι' οἱ δύο ἓνα βρῖδυ
ὅταν ὁ γῆλιος ἔπερτε βουδός.
Λιποθυμῆ ἔλιωνε ἡ ψυχὴ στὸ χᾶδι
κι' ἔλιωνεν ἄλαλος ὁ ὠκεανός
στὴ μουσικὴ τοῦ πόνου τρυφεράδα
πού πλάνοι σιγοβρέχον οἱ οὐρανοί.
τοῦ ὄχρου χερσιού σου μᾶγγιζε ἡ ἀχνίδα
γιὰ ἐνθύμησιν παλιὰ πνευτικὴ.
γλᾶροι περνοῦσαν ἦρομα θλιμμένα
καὶ γέρναν τὰ ματόκλαδα ἀπαλά
σὲν κύματα βουβὰ κι' ἀποσταμένα
πού ξεψυχοῦν σὲ μι' ἀκρὴ ἀγαλινά.

4903

ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

LE MONDE HELLÉNIQUE

Journal français bi-hebdomadaire

Directeur : S. Pappas

Bureaux 2 rue des Philhellènes

ΑΓΙΟΤΑΦΗΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΚΡΑΝΙΟΥ ΤΟΠΟΣ

Πανώριος καὶ ξεκάθαρος ἀπλώνεται ὁ νιόφκιαστος κόσμος, οὐρανός στεριά καὶ θάλασσα. Γαλανός ὁ οὐρανός ἀπὸ πάνω καὶ δλόχαρος σφιχταγκυλιάζει τὴν ἀδερφή του τὴ Γῆ, πού τὴν ἴδια μέρα γεννηθήκανε ἀπ' τὰ παντοδύναμα χέρια τοῦ Πλάστη. Τοῦ οὐρανοῦ τ' ὀλόφωτο στολίδι καὶ τῆς γῆς ὁ μεγάλος χαριτοδότης, ὁ ἥλιος, ἀπ' τὶς τριανταφυλλιές πόρτες τῆς Ἀνατολῆς προβάλλει μεγαλόπρσπος καὶ τὰ χρυσὰ του τὰ μαλλιά σκοποῦνε κατὰ παντοῦ φῶς καὶ λάψη καὶ θερμὴ ζεστασιά, ζωὴ κι' ἀγάπη καὶ δύναμη μαζί σμιγμένα. Τῆς γῆς τὰ σπλάχνα δὲν τὰ βρασιάζει ἀκόμα τάνθρώπου ἡ ἀνεχορταγιά καὶ ἡ φωτιά δὲν ἀσκημίζει μὲ τὶς κάπνες τῆς τὴν ἀπάρθενη ὁμορφιά τῆς. Ἡ θάλασσα λεύτερη κυλᾷ μὲ παιχνίδια τὰ γαλανὰ τῆς κύματα καὶ γλυκοφιλᾷ τὴ στεριά· παννὶ καὶ κουπὶ, καπνός καὶ φτερό δὲν περιπαίζουν τὸ μεγαλεῖο τῆς. Ὅλος ὁ κόσμος, βουνὰ καὶ κάμποι, ποτάμια καὶ λίμνες, ὄχτοι καὶ ἰσώματα, ρεματιές καὶ βρουτοῦλες, δέντρα καὶ χαμόκλαδα, λουλούδια καὶ χλωρασιές, ζῶα τῆς στεριᾶς τῆς θάλασσας καὶ τὰ γέρα χαίρονται ἡσυχὰ τὴν ὁμορφιά τῆς καὶ τὶς χάρες πού τοὺς ἐδώρησε ἡ θεϊκὴ καλωσύνη...

Ἀνάμεσα στὴν ἡσυχία μιᾶς ἀνοιξιᾶτικῆς πρωϊνῆς καὶ κάτω στὴν βλογημένη χώρα, πού εἶτανε γραφτὸ τῆς ἀπρὸ πάντων τῶν αἰώνων νὰ γενῆ πατριδα τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐνῶ ἀπαλά κυλοῦσε τάση-μένα του νερὰ ὁ Ἰορδάνης κι' ἔφτανε κάτω χαμηλὰ καὶ τὰ σκοποῦσε στὸ λουλουδιμένο κάμφο, πού σήμερα ἀπὸ θεϊκὴ κατάρα εἶναι θάλασσα πικρὴ καὶ καταραμένη, Νεκρὴ θάλασσα, ἔξαρνα ἀπὸ τὴν πέρα μεριά του ἀξάντησε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ Ἀδὰμ κι' ἐρχόντανε. Δὲν εἶτανε πλειά ὁ μορφονιός πού βγήκε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖωμα καὶ κορώνα τῆς σοφῆς του δημιουργίας δὲν εἶτανε πλειά ὁ βασιλιάς τῆς Παράδεισος, πού ὅλα τῆς πλάσης τὰ ζῶα ἐρχόντανε κάθε ὥρα καὶ στιμὴ νὰ φιλήσουνε τὰ πόδια του, σημάδι τῆς ὑποταγῆς τους· δὲν εἶτανε πλειά τῆς ὁμορφῆς Ἐβᾶς τὸ λεβέντικο ταῖρι. Γέρος, ὁμορφόγερος, ψηλός σὲν ἔλατο, μὲ τὸ κορμὶ σκυφτὸ ἀπ' τὰ χρόνια, μὲ τὴν κάτασπρη γενεάδα του καὶ τὰ δλόλευκα μαλλιά του, ἔστρα σὲν τὰ

καθάρια χιόνια τοῦ Λιβάνου. Τὸ πρόσωπο του εἶτανε αὐλακωμένο ἀπ' τὴν ἔδρο πού χύθηκε κατὰ τὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ καὶ πότισε τὴ γῆ γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ ψωμί του. Τὸ μέτωπό του ζαρωμένο ἀπὸ τὶς πικρὲς θύμησης πού βάραιναν τὴν κεφαλὴ του. Κουρασμένος ἀπ' τὸ δρόμο κι' ἀποσταμένος ἀπ' τὴν κάψα τῆς ἡμέρας ἐκάθησε δίπλα στὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Ἰορδάνη ἀποκάτω σὲ μιὰ φοινικιά νὰ ξεκουραστῆ, νὰ ξανασάνη. Ὅλα τὰ τριγύρω του ἔγνωρίσανε τὸν πρωτινὸ τους ἀφέντη χωρὶς καὶ ν' ἀποκοτήσουν νὰ τονὲ προσκυνήσουν σὲν καὶ πρῶτα. Ἐκυλοῦσε τὰ δροσερὰ νερά του ὁ Ἰορδάνης, ὅταν ὁ κουρασμένος Πρωτάνθρωπος ἐβούτηξε μέσα τὶς παλάμες του νὰ πάρῃ νερὸ νὰ πιῆ καὶ νὰ δροσίση τὰ σωθικά του. Ὅλη τὴ δροσιά του τὸ ποτάμι τὴν ἔριξε μέσα στὶς λίγες καταποσιές πού ἦπιε ὁ διψασμένος. Τὰ χεῖλια του εἶπανε μιὰν εὐχαριστία στὸ Θεὸ πού μὲ τόσα καλὰ εἶχε στολισμένον τὸν κόσμο, ὅπου κι' αὐτὸς ὁ διωχμένος ἀπὸ φταίξιμο τοῦ κεφαλιού του εὑρίσκε πάντα παρηγοριὰ στοὺς καημούς του καὶ γιαιτρεῖα στοὺς πόνους του. Ἄμα θεράπεψε τὴ δίψα του ἐσκέφτηκε καὶ γιὰ θροφή· ἐγύρισε καταπάνω τὰ μάτια του κι' εἶδε νὰ λυγοῦνε τῆς φοινικιάς οἱ κλώνοι ἀπ' τὸν ὁμορφὸ καρπὸ, τὰ χρυσαφένια φοινικία. Ἄπλωσε τὸ χέρι του, ἔκοψε, ἔφαγε κι' ἐχόρτασε.

Σὲν ἔφαγε κι' ἦπιε ὁ Πρωτόπλαστος κι' εὐχαρίστησε τὸ Μεγαλόχαρο Πατέρα ξεκίνησε, βρῆκε τὸν πόρο τοῦ ποταμοῦ καὶ πέρασε πέρα.

Πήγαινε καὶ πήγαινε· ἀνέβαινε τὶς ἀνηφοριές κατὰ τοῦ ἡλιοῦ τὸ δρόμο. Τὸ βράδυ, κοντὰ ἡλιοβασιλεμμά, ἔφτασε ψηλὰ ἀπάνω σὲ κορφοβουνὶ μὲ πολλοὺς πολλοὺς ὄχτους καὶ μεγάλα ἰσώματα ἀνάμεσά τους. Πεῦκια καὶ κέδρα καὶ κυπαρίσσια, ἐλιές καὶ φοινικιές, κλήματα σκαρφαλωμένα πάνω στὰ δέντρα καὶ στοὺς βράχους εἶχανε κατὰφωτο κείνο τὸ μέρος, πού ἦτανε γραμμένο ὕστερα ἀπὸ χρόνια καὶ καιροὺς νὰ χριστοῦν ἀπάνω του ἡ Ἁγία Πόλη, τὰ κοσμοζάκουστα τὰ Γεροσόλυμα.

Σ' αὐτόνε τὸν τόπο ἔφτασε ὁ Πρωτόπλαστος. Τὰ πόδια του ἐνοιωνε πῶς δὲν τονὲ βοηθοῦσαν νὰ προχωρήσῃ παραπέρα καὶ γι' αὐτὸ ἀποφάσισε ἐκεῖ νὰ ξενοχτίση.

Κοιτάζοντας δῶ καὶ καὶ νὰ διαλέξῃ μέρος γιὰ τὸ ξενοχτί του, ἐζύγωσε σ' ἓναν ὄχτο λίγο παραπάνω ἀπ' τοὺς λόφους πού ὕστερα ἐλογηθήκανε Σιών καὶ Ἄκρα. Τᾶρεςε κείνο τὸ βουνάκι· ἀνέ-

καμιά ἀσπράδα καὶ γύρο στὴν καταχνιά, ἡ καὶ μέσα τῆς; Δὲ βαριέστε; Ὅμὰ τὰγαποῦμε τὰ χρώματα κι' ἀνοιχτά· δὲ νοιώθουμε ἀπὸ χρωματιές. Μὲ τὸ μᾶτι συνηθίσε κι' ὁ νοῦς· δὲν ξέρουμε τίποτις, ἐπειδὴ τὰ ξέρουμε ὅλα. Χρειαζέται ἀνάθρωπή, χρειάζεται πολιτισμός, γιὰ νὰποχτήσῃ ὕραση καὶ τὸ μυαλό.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες σταθῆκανε τόντις μεγάλοι ἄθρῶποι. Κατωρθῶσανε νᾶχουνε μάτια, ὅσο κι' ἂν τοὺς τύφλωνε ὁ ἥλιος. Μὰ μήπως κι' ἀφοῖ δὲν τὴ γνωρίζανε τὴ δύναμη τὴν ὀλίθησια τοῦ Ἡλιοῦ τους; Μήπως δὲν τὸν ὀνομάσανε Ἀπόλλωνα, καὶ ποῖός θὰ τάρνηθῆ πῶς ὁ Ἀπόλλων μοιάζει· τρεμαχτικά μὲ τὸ ἀπολλύων, σὰ νᾶτανε εἶδος μετοχῆ τοῦ ἐνεστώτα, γιὰ νὰ χαρχητήρησῃ τὸ θεὸ πού ὀλέενα σκοτώνει; Ἄχι μᾶς ἀπώλεσε καὶ μᾶς, χωρὶς νὰ τονὲ ξεπολύσομε ποτὲ μᾶς. Ἡ δόξα του μᾶς θάμπωσε καὶ δὲν τὸ νοιώσαμε μήτε τὸ νοιώθουμε ἀκόμη πῶς τέτοιο θάμπωμα θὰ πῆ χαμός. Καὶ χάσαμε τόντις πολλὰ, ὡσπου κι' οἱ ἴδιοι νὰ χαθοῦμε. Περίεργο πρᾶμα! Τὸ πιὸ πολῦτιμο ἀπ' ὅσα χάσαμε, εἶτανε ἴσια ἴσια ἡ γλώσσα ἡ ἀρχαία, πού γιὰ νὰ τὴν κρατήσομε κάμαμε τὶς περισσότερες θυσιές. Ἄφτῆ ζοῦσε στὰ χεῖλια τοῦ λαοῦ. Ἐνοεῖται, ἀφοῦ ὁ λαὸς τὴ μιλοῦσε καὶ τὴ μιλεῖ. Ἄς τὴν ὑποθέσομε ὅσο πρόστυχη, ὅσο

βάρβαρη, ὅσο χαλασμένη κι' ἂν τὴ λένε μερικοί, ἔπρεπε ἱερὴ νὰ μᾶς εἶναι, μιὰ κ' εἶτανε ἀπομεινάρη τῆς ἀρχαίας. Τίποτα! Τὴν καταστρέψαμε, γιὰ νὰ φανοῦμε ἀρχαιότεροι. Βυθιστήκαμε στὰ βιβλία. Πήραμε μιὰ λέξη, πήραμε δύο, πήραμε χιλιάδες. Κάθε λέξη πού τραβοῦσαμε ἀπὸ τὰπόδαθα τῆς ἱστορίας, κάθε λέξη πού ξεψαρέδαμε ἀπὸ τὸν πάτο τοῦ ὠκεανοῦ, γαργάλιζε τὸ φιλότιμό μας, τὴν καμαρώναμε πιά σὰ νὰ καμαρώναμε στὴν καθεμιὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅλη. Δὲν παρατηροῦσαμε ὅμως πῶς οἱ λέξεις ἀφτίς, οἱ ξεψαρεμένες, μοιάζανε ἀλήθεια μὲ κάτι ψάρια ὠγύγια, θεόχοντρα καὶ σεβάσμια, πού συνηθίσανε χρόνια καὶ χρόνια νὰργονιοῦνται κάτω στῆς θάλασσας τοὺς ἔβυσσους, καὶ πού ὅταν τὰ φέρῃς στὴν ἀπανωσιὰ τοῦ νεροῦ, σκάνουνε ἀμέσως, γιὰτί χρειάζονται νὰ τὰ πατῆ τὸ βάρος τῆς κατάβαθης ἀτμοσφαιρας, κι' ὁ ἀέρας μᾶς τοὺς εἶναι πάρα πολὺ λαφροός. Οἱ φαρωνώστες καὶ ἰχθυολόγοι δηγοῦνται πῶς ἀφτὰ τὰ ζῶα, προτοῦ γεράσουνε, δὲν κατεβαίνανε, ὅπως κάνουνε τώρα, στάδρατα καὶ στὰ σκοτεινά, παρὰ παίζανε μὲ τὸ κύμα σὲν τὰ δερφίνια, εἶτανε καὶ πολὺ μικρότερα. Κάτι ψαράκια χαριτωμένα, πού κολυμποῦνε ἀλάργα στὸ γιολό, εἶναι παιδιὰ τους, ἐγγόνια τους ἢ τρισεγγόνια· ὁ ἀέρας δὲν τὰ πειράζει ἀκόμη κ' ἐρχονται

ἡσυχὰ καὶ γελαστά, νὰ σεργιανίσουνε, νὰ γλεντίσουνε, νὰ ζήσουνε στὰ πέλαγα τὰφρολουουδιασμένα, πού μοιάζουνε σὲν ἀπέραντα δροσάτα περιβόλια· ἐκεῖ λούζονται τὰ ψαράκια, πηδοῦνε, κυνηγοῦνται, ἀναγαλλιάζουνε μὲ τὸ φῶς τοῦρανοῦ, ὡσπου νὰ τὰ πάρῃ, ἀγάλια ἀγάλια, στρώμα στρώμα, τὸ βέμα τὸ σιγανοκατέβατο, νὰ τὰποθίση χαμηλὰ στὶς πρωτόπλαστες ἀμμουδιές, ὅπου δοξασμένα καὶ πελώρια κοιμοῦνται, καὶ φαίνεται πῶς μήτε νοιώθουν τὸν αἰῶνα πού περνᾷ.

Ἐμεῖς σ' ἀφτὰ πήγαμε, βουτήξαμε ὡς τὰ βάραινα, μὴν ξεδιακρίνοντας τὸ χάος ἀπὸ τὴν ἀβγῆ. Τὶ λέγαμε; Ὁ ἥλιος μᾶς θὰ τὰ φταῖ, πού μᾶς ἀποσκεπάζει καὶ τὰ φανερὰ. Δὲν εἶδαμε τὰ ψαράκια πού χαίρονται τὴν ὑπαρξή τους· δὲν εἶδαμε τὰπογόνα μὲ τὴν ἀληθινὴ προγονικὴ ζωὴ πού μέσα τους ὠζέται. Δὲν εἶδαμε τὸν ἑαφτό μας.

Κι' ὅσο κοιτάζα τὰ πρόσωπα, κι' ὅσο ἐβλεπα τοὺς ἀθρῶπους, δὲν ξέρω τί παράξενη ἐκφραση ζουγραφίζότανε ἀπάνω τους, ἐκφραση σοβαρὴ συνάμα καὶ ξιθαρή, κατσοφιασμένη καὶ γελαστή, τραγικὴ καὶ μαργιόλικη, ἐξυπνη καὶ βουβή, σὲν παιδιὰ πού κάνουνε τοὺς γέρους.

Κάμποσο τὰ κοιτάξα ὡςτόσο τὰ πρόσωπα· κοί-